

Eminentissimi Ac Reverendissimi Domini, D. Joannis Baptistæ, Cardinalis De Luca, Theatrum Veritatis Et Justitiæ, Sive Decisivi Discursus

Ad Veritatem Editi In Forensibus Controversiis, Canonicis & Civilibus, in quibus in Urbe Advocatus, pro una partium scripsit, vel Consultus respondit ; Cum Indicibus Argumentorum, Causarum ac Rerum luculentissimis. Opus Tam Judicibus, Quam Causarum Patronis, atque omnibus in utroque Foro ...

Pars I. De judiciis & judicialibus. Hoc est de Sententia & re judicata, Executione, Attentatis, Judice, Notario, Advocatis, Procuratoribus, Expensis, & aliis ad materiam judiciorum. Pars II. Relatio Romanæ Curix forensis, ejusque Tribunalium, & Congregationum

**Luca, Giovanni Battista de
Coloniae Agrippinae, 1691**

XXXVIII. De Tribunali Aedilium, Magistrorum Viarum, earumdemque viarum Præsides.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74090)

Hinc itaque manat, quod classici, & qualificati caularum Patroni, a quibus iudicium, seu Tribunalium electio, pro frequentiori usu pendet: istius Tribunalis praxim penè imperceptibilem utpote redolentem speciem inextricabilis labyrinthi, non callentes, neque addiscere curantes, ita istum forum abhorrent, atque in dicto Tribunali Auditoris Camerae concorditer causas introducunt & agunt, ut inde ad Rotam aditus liber pateat in ulteriori instantia. Ideoque etiam apud antiquos curiales, & practicos in usu esse iidem antiqui praxis Curiae scriptores, restantur de seipsis. *Vestri. lib. 2. cap. 17.*

15 Quare curialium, ac senatorum virorum majori, ac sanioris parti, admirationem praebet, huius praxis tolerata continuatio; Commendatione siquidem digna est continuatio ipsius fori vel Tribunalis, pro maiestate Romani populi, ita antiqui Capitoli ad eam magnae potentiae, & existimationis, memoriam, vel reliquias retinendo; Sed commendatione dignum non reputatur, istam exorbitantem, ac imperceptibilem praxim retinere, cum unica & eadem deberet esse praxis valde bona, & commendabilis Auditoris Camerae.

16 In criminalibus quoque licet istud Tribunal, tam in Urbe, quam in universo districtu, eodem modo, quo in civilibus, cumulativam habeat etiam in prima instantia cum Iudicibus ordinariis fori secularis, cum iure praeventiois, eodem modo quo supra agendo ac Auditore Camerae, ac de Vicario, & Governatore Urbis dictum est; Unde propterea propriam habet familiam armatam, cum suo Barifello distincto, suosque carceres; Attamen raram habet causarum gravium cognitionem; Tum ob supra enunciata frequentiore mixturam personarum ecclesiasticarum, vel aliarum, quae ab hoc foro exemptae sint; Tum etiam quia, ob maiorem Tribunalis Governoratoris vigilantiam, longeque maiorem copiam, ac peritiam Iudicum, & Notariorum, magis verò exploratorum, ac ob maiorem numerum familiae armatae, illas penè semper Governorator praeventire solet; Ex eo potissimum, quod illi, qui in rixa, vel appetente vulnerati, vel percussi sint, adire solent hospitalia, aliave loca immunita, in quibus non datur aditus huius Tribunalis officialibus & ministris, tanquam merè secularibus, adeo ut oportuerit, ac oporteat pro indemnitate ac iuribus insignis Archiconfraternitatis Annunciationis ad quam pertinet officium Notarii criminalis huius fori capitolini, obtinere Apostolicum indultum, per literas in forma brevis, ad tempus innovari solitum, pro accessu ad ibi proximum hospitale Consolationis.

17 Atque his stantibus, cum etiam classicis caularum Patronis, multo verò magis Advocatis, penitus ignota sit huius fori praxis; Hinc sequitur, ut illa recenseri non valeat, saltim in aliqua forma compendiosa, sed ejus particulares tractatores adeundi sunt. *Lucas Petrus in praxi fori Capitolini.*

18 Regitur autem principaliter hoc Tribunal, cum Urbis statutis, quae proprie continent leges municipales seu particulares Civitatis, ejusque districtus, contra distinctas à legibus generalibus principatus, quae fiunt per Papam sub nomine Bullarum vel Constitutionum.

Card. de Luca. Relatio Curiae Romanae.

Iste autem districtus, antiquiori tempore Romae triumphantis, se protendebat ad ambitum centum milliarium; Inter medio verò post dissolutionem Imperii Romani, certam non habebat regulam, cum solum de districtu ea loca dicerentur, in quibus Populus Romanus, quandam exigebat collectam, quae focaticum nuncupabatur, cum quadam salis distributione; Hodie verò occasione reformationis statutorum, quae sub Gregorio XIII. sequuta est ille in universo ambitu temporalis ditionis Ecclesiae, est quadraginta milliarium, ut in regalium sede, ac alibi advertitur. *tit. de Regal. disc. 72.*

Habet item Senator audientiam Papae, & Cardinalis Nepotis statuta die cujuslibet hebdomadae in die scilicet mercurii, eodem modo quo Auditor Camerae, alique officiales, quando negotiorum & caularum occasio urgeat, quae frequentius deesse solet.

Sive autem ex antiquis moribus, aut verius ex Apostolicis indultis, Populus Romanus, ejusque vice, ac nomine dictus magistratus, qui ex Conservatoribus constituitur, facultatem habet concedendi libertatem servis, qui Capitolium ascendunt, eorumque conspectui se praesentent; Atque hinc resultat; ut in Urbe servorum usus non habeatur. Atque saepius in illis partibus, in quibus hic usus habeatur, praesertim in locis maritimis, illi servi quibus id innotescat, solliciti esse solent, ut eorundem Domini Urbem adeant; Sive quod iidem Domini, quibus id non innotescat, pro eorum servitio servos secum ducant, redeunt autem sine illis; Quoties cautelam non adhibeant prius occurrendi, ac denunciandi, ne in eorum praedictum, ipsique non concurrentibus, huiusmodi instantiae recipiantur, cum de super certa praxis praescripta habeatur.

DISC. XXXVIII.

De Tribunali Aedilium, seu Magistrorum viarum, earumdemque viarum Praefide.

S V M M A R I V M

- 1 DE officio antiquo, & moderno, & de differentia.
- 2 De differentiis, vel distinctionibus viarum.
- 3 De introductione, vel restitutione huius magistratus in Urbe.
- 4 Quod eidem commissae sunt causae retractuum, & servitutum.
- 5 De officialibus ex quibus hoc Tribunal constituitur.
- 6 De questionibus circa refectiones viarum, & taxas, vel contributiones.
- 7 De contributione exemptorum, & ecclesiasticorum.
- 8 De congregatione viarum, earumque Praefide.
- 9 Quomodo habeant curam viarum rusticarum, seu campestrium.
- 10 Et quomodo urbanarum in Civitate.
- 11 De venditionibus victualium, & bonorum in locis propè vias, & plateas subsilicidii domorum.

12 De alia jurisdictione circa maniana, & pensilia aedificia.

13 De facultate concedendi situs & loca publica.

EAdem differentia, quæ *disc. precedenti* insinuatæ est, inter hodiernum Urbis Senatorem, & Senatores antiquæ Reipublicæ Romanæ, dignoscitur quoque in isto Magistratu, quoniam Aediles curules, seu viarum curatores dictæ antiquæ Reipublicæ, curam habebant omnium viarum, & pontium, per universum Orbem, qui ipsius Reipublicæ Imperio subiectus erat, ita gerendo has partes, jure Principis potius, quam jure Civitatis; Moderni verò Aediles, qui vulgò Magistri viarum appellantur, restrictam habent jurisdictionem vel curam, intra Urbis territorium seu districtum, ideoque potius jure Civitatis; Postquam etenim Romanum Imperium dissolutum fuit, atque cessavit illa cura, quæ in hac materia viarum, & pontium, adeò diligenter habebatur, ut non obstante adeò diuturni temporis edacitate, adhuc probent reliquæ, quas cernimus viarum, Appiæ, Flaminia, & aliarum; Eodemque Imperio diviso in tot principatus, quilibet Princeps in sua ditione, istam curam suscepit, cum ea distinctione, cum qua probabile est, ut etiam antiquorum Romanorum temporibus procederetur, quod scilicet cura publica Principis, ejusque vice, istius magistratus, versaretur circa illas vias magis publicas quæ totius Orbis, vel respectively principatus communicationem concernunt; Et quæ, Basilicæ, seu Militares, vel Consulares in jure appellantur, hodiè verò vulgò viæ Regiæ, seu Magistratæ aut Romanæ, Singulæ verò Civitates, & loca, curam habent aliarum viarum, & pontium in proprio territorio existentium; atque ad civium & incolarum commoditatem principaliter deservientium, unde propterea ad differentiam aliarum, quæ magis publicæ sunt, privatæ dicuntur, quam vis in effectu sint etiam publicæ, cum diversa sit species aliarum viarum, quæ vere & propriè dici merentur privatæ, ut in regalium sede advertitur *tit. de servitut. disc. 136.*

Utrumque autem munus, in ipsa Urbe, & locis, ac provinciis adjacentibus, neglectum erat, atque in defuetudinem abierat; Tum propter absentiam Pontificis pro eo tempore quo Sedes Apostolica residentiam habuit in Civitate Avenionensi, adeò ut Romana Civitas, omnimodam penè desolationem experta sit; Tum etiam ob magnum ac diuturnum schisma, quod ad breve tempus, post ejusdem sedis regressum, initium habendo sub Urbano VI. finem habuit in Concilio Constantiensi, sive sub Martino V. qui in eo, juxta modum alibi supra insinuatum, electus fuit.

Inter multa igitur, quæ vel jam penè collapsa & abolita, seu valdè corrupta, iste Pontifex in Urbe, aliisque partibus, vel restituit, vel reformavit, fuit præsertim iste Magistratus Aedilium, seu Curatorum Viarum intra Urbis districtum, cujus successores Pontifices tractu temporis facultates auxerunt, adeò ut effectum sit unum ex formalibus Tribunalibus. *eod. tit. de Regal. disc. 141.*

Magnum autem incrementum istud Tribunal habuit à Gregorii decimi tertii Constitutione, quæ ob Urbis ornatum quamplura statu-

it, & præsertim circa utrumque retractum, prælativum, & coactivum, ejusdem Constitutionis observantiam injungendo, conjunctim Cardinali Camerario, & huic Magistratui, qui propterea, in isto negotiorum genere proveniente à dicta Constitutione Gregoriana, constituit quoddam Tribunal mixtum, cum illo Cameraarii; In aliis autem habet proprium Tribunal, absque hac mixtura, *de his toto tit. de servitut.*

Constituitur autem hoc Tribunal à duobus viarum Magistris, qui nobiles Romani vel incolæ, ad nutum Papæ amovibiles, ab eodem deputantur, habentes alios officiales, & ministros, qui ad Tribunalis efformationem, necessarii, vel opportuni videntur; Nempe unum togatum Juris professorem, qui est eorum assessor, de cujus voto sententias proferunt aliasque faciunt provisiones, istudque est officium venale ratione emolumentorum resultantium ab aliis damnato usu propinarum, quæ in isto Tribunali quoque habentur; Nec non habet proprium Notarium, ac etiam Procuratorem fiscales qui ratione officii, invigilat, ac instat pro coactione habentium casalia, & prædia adjacentia, vel domus in Urbe, ad contributiones, & collectas, pro viarum, ac pontium refectione, & conservatione, & quandoque nova constructione, ac etiam in Urbe, pro cloacis, sive pro demolitionibus aedificiorum, quæ vulgò *gettiti*, nuncupantur, pro majori ornatu, & decore, ut adeò frequenter nostra ætas practitari vidit; Ideoque frequentes audiuntur quæstiones forenses tam in isto Tribunali, & aliis, ejus superioribus in gradu appellationis, Præsidis scilicet viarum, & Cameræ super retractibus, & servitutibus, præsertim urbanis, occasione novorum aedificiorum, quam etiam incidenter in aliis ordinariis Tribunalibus super modo contributionis, aut super ejus onere, puta inter locatores & conductores, *de his quæstionibus refectionis viarum, & contributionis, tit. de Regal. à disc. 135. ad 142.*

Non audiuntur autem in hoc Tribunali istæ quæstiones, quæ in aliis Orbis Catholici partibus, audiri solent, occasione ecclesiasticæ immunitatis realis, an scilicet clerici, aliæve personæ ecclesiasticæ, & immunes, teneantur ad contributiones, & collectas, quæ inciduntur pro refectione pontium, & viarum, & de quibus in suis respectivè sedibus agit, *dicto titulo de Regal. discurs. 58. 59. & 131. & titul. Miscellan. Eccl. lib. 14. discurs. 3. & seq.* quoniam, ob existentiam utriusque gladii in una manu; Vel nunquam; Vel nimium raro de his, in Urbe, & in reliquo statu ecclesiastico, disputari contingit, dum ex pontificiis decretis, nulla dignoscitur differentia inter ecclesiasticos, & sæculares in hujusmodi taxis, & contributionibus; Adeò ut licet istud Tribunal sit in sui origine, ac natura sæculare, attamen, ut de aliquibus aliis supra advertitur, admixtam habet aliquam ecclesiasticam potestatem quæ exerceri videtur à Camerario sive à Præside, qui sunt personæ ecclesiasticæ.

Cum autem per hujus Magistratus restitutionem, suppletæ essent illæ partes, quæ privata Civitati potius, quam universo publico principatui incumbunt, juxta supra enunciatam distinctionem; *de dicta distinctione titul. de Regal. disc.*

disc. 141. Hinc Sixtus V. ut partes Principis quoque in universa temporali ditione impleteret, Congregationem desuper erexit eodem tempore quo plures alias jam recensitas, cum ejus Constitutionem instituit; Rarò autem illa habetur, dum pro refectionibus pontium, & viarum, etiam ultrà districtum, ultrà quem se non extendit potestas istorum Ædiliùm, adhuc eorum munus ad id deservit, ob communicatam potestatem latiore Præsidis viarum, qui est unus ex Cameræ Apostolicæ Clericis, atque uti solet opera, & consilio hujusmodi officialium, tanquam super retractibus, & servitutibus, est Judex appellationis, ipseque agit secundam instantiam, Tertia verò pertinet ad Cameram.

Pro cura item viarum, intra districtum sed extrà agrum Romanum, istius Magistratus partes versantur, super viis principaliter publicis seu consularibus, quæ Romanæ vulgò appellantur, ad publicum commercium principaliter destinatis, dum aliarum, quæ licet sint etiam publicæ, attamen comparative, dici merentur, potius privatæ, ut supra, curam habent singulæ Communitates in eorum respectivè territoris; Sed intra agrum Romanum habent etiam curam illarum viarum, quæ respiciant privatam commoditatem habentium casalia, & tentas; aliæque prædia, cum id quoque concernat publicam commoditatem Civitatis pro commodiori vectura seu asportatione frugum, aliorumque fructuum & victualium.

Et quoad vias urbanas, quæ juxta dispositionem juris refici debent per ipsarum domorum Dominos, ut scilicet quilibet reficiat viam ante ejus domum, ipsi Domini ab hoc Tribunali, ejusque procuratore fiscali, per acta proprii Notarii statutis anni temporibus, juxta illam regionum, & viarum distributionem, quam pro publica commoditate facere congruit, monentur, statuto competenti termino, quo elapso, eisque negligentibus, deputantur illi fabri murarii, quibus idem Magistratus, uti solet juxta regionum distributionem ex officio ad faciendam refectionem necessariam, cogendo postmodum ipsos Dominos ad solutionem mercedum, & expensarum, pro quarum taxa, habet architectos, & peritos.

Inter ipsos Ædiles, vel eorum procuratorem fiscalem, ac privatos domorum Dominos, quaestiones audiri solent super facultate vendendi victualia, & alia bona publicè exposita propè vias publicas, sub earundem domorum stillicidiis, an scilicet illud spatium, juris privati censeatur, quamvis in publica via, vel platea respondeat, vel potius sit juris publici, dum in iis partibus, quæ ad vias vel plateas publicas pertinere dicuntur, absque ipsorum Magistratorum licentia id fieri non potest *tit. de Regal. disc. 142.*

Aliæ quoque contingunt controversiæ super constructione manianorum, aliorumque ædificiorum pensilium quæ scilicet ultrà murorum lineam se protendant supra viam, & plateam publicam, ita publicum aerem, ut ipsi dicunt,

Card. de Luca, Relatio Curia Romana.

occupando, dum id sine eorum licentia, & concessione pariter fieri non potest.

Item quamvis publicorum locorum concessio sit de Principi reservatis, attamen ex quadam generica concessione, vel permissione, isti Magistri viarum non habent quidem facultatem concedendi privatis, publica loca in eorum solam gratiam, & commoditatem absque justa causa concernente publicum ornatum, cum id Papæ cum chirographo concedi soleat eisdem Magistris, recognitione, & executione commissa; sed hujusmodi concessiones faciunt, quando oratio publici ornatus, vel utilitatis ita exigat; Puta ut claudantur vel tollantur quidam loci immunditiarum, sive qui deformitatem caudent; Vel ut vulgò dicitur *dando filum*, id est quod pro reductione ædificiorum, ad magis rectas lineas, melioremque simetriadem, detur facultas ædificare volentibus, ut juxta præfinitas lineas, aliquam partem viæ publicæ occupare possint, dum ita ab ea parte situs privati, qui dimittitur, compensatio resultare solet. *tit. de servitut. disc. 5.*

DISC. XXXIX.

De Agricultura Consulibus, & Tribunali.

SUMMARIUM.

- 1 **D** E introductione istius Tribunalis, ejusque statutis.
- 2 Ex quibus istud tribunal constituatur.
- 3 De Assessore ordinario, vel extraordinario.
- 4 Non datur appellatio, sed remissio.
- 5 Per statuta determinantur multi casus controversiarum.
- 6 De personis certo, & huic tribuni subiectis.
- 7 De modo procedendi intra, & extra distributum.
- 8 De aliis officialibus nempe defensoribus, & Consultariis.
- 9 De eodem de quo num. 6. & quando persona dicantur addita.
- 10 Quod agricultura sit ars nobilis quæ non derogat nobilitati.
- 11 De plerisque aliis parvis iudiciis, & tribunalibus artium.
- 12 Quare hoc tribunal agricultura innolescat, etiam classis curialibus.

AD instar Ædiliùm Curulium, de quibus actum est *disc. precedenti*, antiqua Respublica Romanorum, alios habebat Ædiles Cerales nuncupatos, qui pro publica annua, agricultura confovendæ, & ampliandæ, curam haberent; Isto autem Magistratu intermisso, ut de omnibus aliis ejusdem Reipublicæ cum Imperii dissolutione sequutum fuit, adeò ut in oblivionem abiisset, ex Pontificum, vel Romani Populi cura, jure privato Civitatis potius, quam publico principatus, illæ innovatus fuit, pro Urbis scilicet territorio seu districtu, quibusdam tractu temporis desuper ordinatis statutis, pontificia auctoritate roboratis, quæ in volumen redacta, etiam cum aliquibus glossis habentur, illa que vim legis habent in iis, quæ istam rem agrariam, omniaque alia ad agriculturam pertinentia, respiciunt.

Nn 3

Consti.